

Commons ve Mitchell'in "İktisat" ve "Birey" Anlayışları

Hüsnü BİLİR (<https://orcid.org/0000-0001-9602-8267>), Department of Economics, Aksaray University, Turkey;
e-mail: husnubilir@aksaray.edu.tr

The Conceptions of "Economics" and "Individual" in Commons and Mitchell

Abstract

The institutional economics which is established in the beginnings of twentieth century stresses such basic concepts as habit, instinct, belief and volition in shaping the human behavior and economic activity and emphasises the role of institutions. This point is especially apparent in John R. Commons and Wesley C. Mitchell. Not completely objecting neoclassical economic theory, Commons and Mitchell stated that this analysis ignored the role of institutional and cultural elements. This paper aims to elaborate the conceptions of "economics" and "individual" of Commons and Mitchell and demonstrate their emphasis on the role of institutional and cultural elements with regard to both individual behavior and economic system.

Keywords : The Institutional Economics, John R. Commons, Wesley C. Mitchell, Individual, Society.

JEL Classification Codes : B150, B250, B310, B400, B520.

Öz

Kökenleri yirminci yüzyılın başlarına dek uzanan kurumcu iktisat, insan davranışının ve iktisadi faaliyetin şekillenmesinde alışkanlık, içgüdü, inanç ve irade gibi temel kavramlar üzerinde durmakta ve kurumların rolünü vurgulamaktadır. Bu durum bilhassa John R. Commons ve Wesley C. Mitchell'de oldukça belirgindir. Neoklasik iktisat teorisine bütünüyle karşı çıkmayan Commons ve Mitchell, bu analizin, kurumsal ve kültürel unsurların rolünü göz ardı ettiğini belirtmektedirler. Bu çalışmanın amacı da, kurumcu iktisadın kurucuları arasında yer alan Commons ve Mitchell'in "iktisat" ve "insan" anlayışları üzerinde durmak ve kurumsal ve kültürel unsurların hem bireysel davranış hem de iktisadi sistem açısından rolüne yaptıkları vurguyu gözler önüne sermektir.

Anahtar Sözcükler : Kurumcu İktisat, John R. Commons, Wesley C. Mitchell, Birey, Toplum.

1. Giriş

Neoklasik iktisada göre, kişisel-çıkarı peşinde koşan ve rasyonel bir şekilde fayda/kâr-maliyet analizi yapan bireyin/firmanın yegâne amacı faydasını/kârını maksimize etmektir. Bu maksimizasyon sürecinde duygularından, sezgilerinden, alışkanlıklarından ve kültürel ve toplumsal koşullarından etkilenmediği kabul edilen birey, yalnızca akli temelinde hareket etmekte ve amacına ulaşırken en etkin araçları kullanma konusunda bir sorun yaşamamaktadır; dolayısıyla bu analizde "toplum" yalnızca bir dışsal unsur olarak telakki edilmektedir¹.

Bu bağlamda neo-klasik iktisat birçok iktisat okulu ve iktisatçı tarafından yoğun eleştirilere maruz kalmıştır². Bu eleştirilerden iktisat literatüründe en etkili olanlarından birisi de kuşkusuz kurumcu iktisat tarafından yöneltilmiştir. Bireylerin neoklasik iktisat teorisinde olduğu gibi yalıtılmış bir şekilde ele alınmasına karşı çıkan kurumcu İktisat, maksimizasyon davranışına karşı çıkmasının yanı sıra bireylerin toplumsal varlıklar olduklarını veya diğer bir ifadeyle, insanların toplumun -kurumun- ve kültürün ürünü olduklarını savunmaktadır.

Bu durum John R. Commons ve Wesley C. Mitchell'in çalışmalarında bilhassa ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı da, kurumcu iktisadın "iktisat" ve "birey" anlayışını Commons ve Mitchell üzerinden tasvir etmektir. Bu doğrultuda çalışmanın ikinci kısmında kurumcu iktisadın genel çerçevesi çizilecektir. Üçüncü ve Dördüncü Kısım'da ise kurumcu iktisadın kurucuları arasında yer alan Commons ve Mitchell'in "iktisat" ve "birey" anlayışları -yer yer neoklasik iktisadın eleştirisi üzerinden- irdelenecek ve kurumcu iktisat bünyesinde bilhassa Mitchell'in çalışmalarıyla ön plana çıkan empirik analizin rolüne değinilecektir.

2. Kurumcu İktisadın Temel Hatları

Felsefi kökenleri ABD'de John Dewey, William James ve Charles S. Peirce tarafından geliştirilen pragmatizme dayanan Amerikan kurumculuğunun (Thorstein B. Veblen, Commons, Mitchell, John B. Clark), 20. yüzyılın başlarında kendi kendini tanımlayan bir hareket olarak ortaya çıktığı söylenebilir (Blaug, 1994: 710-2; Arvanitidis,

¹ Bu çerçevede neoklasik iktisat, konusunu ve analiz kapsamını dar bir çerçevede tanımlamakta ve "iktisadi" faktörler ile "iktisadi-olmayan" faktörler veya toplumsal hayatın veçheleri arasında bir ayrım yapmaktadır; böylelikle somut iktisadi sistemlerin veya süreçlerin, yalıtılmış, bağımsız ve kendi kendini sürdüren, kapalı mekanik bir süreci yeterince temsil ettiğine inanılmaktadır (Kapp, 1976: 210). Bu bağlamda Newton'ın klasik mekanik paradigmasına bağlı olan iktisatçılar için toplumsal dünya da, tıpkı doğal dünya gibi, statik olarak ele alınmakta ve insanın kontrol edemediği güçler tarafından yönetildiği telakki edilmektedir (Atkinson, 1998: 34).

² Bu eleştirilerden bazıları için bkz. Menger, 1871/1981; Veblen, 1899/2015; Hayek, 1937, 1945; Schutz, 1943; Tversky ve Kahneman, 1974; Kahneman ve Tversky, 1979; Wolff ve Resnik, 1987; Davidson, 1994; Arestis, 1996.

2004: 337; Dequech, 2015: 191)³. Rutherford'a (2001: 178-9) göre Birinci Dünya Savaşı, gelişmiş iktisadi verilerin ve politika analizlerinin ve hükümetlerin ekonomideki rollerinin büyük önemini gözler önüne sermiş ve yeniden yapılanma dönemi, iktisadi araştırmaların yürütülüş şeklinde bir takım yenilik fırsatları doğurmuştur. Bu doğrultuda Walton Hamilton, Walter W. Stewart, Harold Moulton ve Mitchell 1918 yılında bir konferans düzenlemişler ve Hamilton'ın bu konferansta sunduğu "İktisat Teorisine Kurumcu Yaklaşım"⁴ başlıklı makaleyle "kurumculuk" terimi iktisat literatüründe kullanılmaya başlamıştır. Hamilton, Hodgson'ın (2000: 317) aktardığı 1919 tarihli konuşmasında kurumculuğun rolünü şu şekilde ifade etmektedir:

"İktisat teorisinin konusu kurumlardır (...) İktisat teorisi süreç meseleleriyle ilgilenmektedir (...) İktisat teorisi, makul bir insan davranışı teorisi üzerine inşa edilmelidir (...) (Ancak) neoklasik iktisat (...) kurumlar tasarısının davranış üzerindeki etkisini göz ardı etmiştir (...) Neoklasik iktisadın yetersiz kaldığı noktalarda da, kurumculuk devreye girmelidir (...) bireysel davranışların farklı olmasının ana kaynağı olan kurumsal vaziyetlerin son derece muhtelif olabileceğinin farkına varılmalıdır."

Hamilton'un bu ifadesinden hareketle kurumcu iktisat, genel olarak kurumların, bireylerin bilhassa iktisadi davranışı üzerindeki şekillendirici ve kısıtlayıcı etkisini vurgulayan ve bireyler ile toplumsal kurumlar arasında karşılıklı bir ilişki olduğunu savunan düşünce geleneği olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda iktisat literatüründe "kurumcu iktisat" veya "Amerikan kurumcu iktisadı" veya "eski kurumcu iktisat" (son zamanlarda da "orijinal kurumcu iktisat") terimleri, Veblen, Commons, Mitchell ve Clarence E. Ayres'in⁵ çalışmalarıyla bağlantılı iktisat geleneğini ifade etmek üzere kullanılmaktadır⁶ (Rutherford, 2001: 173; Lee ve Lloyd, 2016: 1).

Bu bakımdan, diğer iktisat okullarıyla karşılaştırıldığında kurumlar ile kurumsal değişim arasındaki ilişkiyi vurgulayan en net gelenek Veblen, Commons, Mitchell ve Ayres geleneğinden gelen kurumcu iktisattır. Bununla birlikte belirtmek gerekir ki Adam Smith ve John S. Mill gibi klasik ekonomi politikçilerin⁷; Alman, İngiliz ve Amerikan tarihçi okulları mensuplarının; Karl Marx ve diğer Marksistlerin; Carl Menger, Friedrich von Wieser gibi Avusturya okulu mensuplarının; Joseph Schumpeter'in; ve Alfred Marshall gibi

³ Bununla birlikte, kurumcu iktisadın temel figürlerinden Veblen'in entelektüel kökenlerinin Amerikan pragmatizminin yanı sıra, pozitivizme, Marksizme, biyolojiye -Darwinci evrime- ve psikolojiye dayandığı söylenebilir (Kırmızıaltın, 2017: 161-2).

⁴ *The Institutional Approach to Economic Theory*.

⁵ Kurumcu iktisat'ın diğer kurucuları arasında Charles H. Cooley, Robert F. Hoxie ve Carleton H. Parker sayılabilir (Yonay, 1998: 52).

⁶ Bu çalışmada, bu geleneği ifade etmek üzere "kurumcu iktisat" terimi kullanılacaktır.

⁷ Bu bağlamda Kapp (1976: 212) kurumcu iktisadın kökenlerini, klasik iktisadın, iktisadi süreçlerin kapalı bir sistem olarak analiz edilmesine yönelik erken dönem eleştirilerine dayandırmaktadır.

iktisatçıların yazılarında da farklı türde kurumsal analizlere rastlanmaktadır (Rutherford, 1994: 1).

Diğer yandan, kurumların önemini vurgulayan kurumcu iktisadın bu açıklamayı teorik bir yapıda inşa edip etmediği veya diğer bir ifadeyle, bir teori sunup sunmadığı hususunda farklı görüşler söz konusudur. Rutherford'a (2011: 213) göre iki savaş arası dönemin kurumculuğunun -Veblen, Commons, Mitchell geleneğinin- temel karakteristikleri, iktisadi davranışın ve çıktılarının belirlenmesinde kurumların önemine; iktisat için yeni bir psikolojik temele ihtiyaç duyulduğuna; kurumsal sistemin ve onun doğurduğu iktisadi davranışın eleştirel analizine; daha empirik ve "araştırmayla ilgili" yöntemlere ihtiyaç duyulduğuna ve iktisadi davranışı toplumsal açıdan arzu edilir davranış ve çıktılarla uyumlu hale getirecek yeni "toplumsal kontrol" yöntemlerine ihtiyaç duyulduğuna vurgu yapmasıdır. Bu tutumlar da genel bir ontolojik, metodolojik ve ideolojik bağlılıktır; kurumcu hareketi bir arada tutmakta ancak spesifik bir araştırma programı tanımlamamaktadır.

Bu bakımdan, Staniek'in de (2010: 89) ifade ettiği üzere, kurumcu iktisadın genel hipotezler üzerine inşa edilen bütünlük bir teori değil, daha ziyade farklı geleneklerden ve farklı sosyal bilimlerden gelen muhtelif unsurların bir kombinasyonu olduğu söylenebilir⁸. Bununla birlikte, farklı gelenek ve disiplinlerden gelen kurumcu düşünürlerin temel bir ilke etrafında birleştikleri görülmektedir⁹: İktisadi performansın ve iktisadi davranışın

⁸ Bu nedenle, Yonay'ın da (1998: 49) belirttiği üzere, geleneksel ders kitaplarında kurumculuğun bir "okul" olduğu meselesine kuşkuyla yaklaşıldığı görülmektedir; zira kurumculuğun tüm kurumcu iktisatçıları tanımlayacak yeknesak ve tutarlı bir bakış açısına sahip olmadığı ve bu nedenle kurumculuğun neoklasik iktisada ciddi alternatif teşkil etmeyeceği savunulmaktadır. Zira Yonay'a (1998: 72) göre, Commons ve Mitchell kendilerini neoklasik (anaakım) iktisadın bir parçası olarak görmekteydiler: Hodgson da (2000: 325) Commons, Mitchell, Clark gibi önde gelen kurumcu iktisatçıların, Veblen'in aksine, kurumcu iktisat ile neoklasik iktisat arasında bir tamamlayıcılık sağlamayı amaçladıklarını belirtmektedir. Boulding (1957: 1) ise kurumculuğun aslında muhalif bir hareket olduğunu belirtirken, aynı zamanda anaakım iktisadi düşünceye önemli katkılar sunduğunu da ilave etmektedir. Klein'a (1993: 14) göre ise, kurumcu iktisadın kurucuları olan Veblen, Mitchell ve Commons neoklasik teorisinin yeterliliği konusunda şüpheli iken, yalnızca bu teoriyi eleştirmemişler, aynı zamanda alternatif bir teorik perspektif sunmaya çalışmışlardır.

⁹ Rutherford'a (1994: 1-2) göre ise, kurumcu iktisadın kesin çizgilerle belirlenmiş veya yekpare bir düşünce sistemine, metodolojiye veya araştırma programına sahip olmadığı söylenebilse de, teorik öneme haiz iki araştırma programı ön plana çıkmaktadır. Birincisi, Veblen ile ilişkilendirilen ve daha sonra Ayres tarafından geliştirilen ve değiştirilen araştırma programıdır. Bu program, ekonominin iş dünyası veya maddi veçheleri ile endüstriyel veçheleri arasındaki temel dikotomi kavramı çevresinde inşa edilmiştir ve yeni teknolojinin kurumsal tasarımı üzerindeki etkileri ve yerleşik toplumsal geleneklerin ve kazanılmış hakların bu değişime nasıl direnç gösterdiği üzerine odaklanmaktadır. Kökenleri Commons'ın çalışmalarına dayanan ve daha sonra Samuels ve Schmid gibi yazarlar tarafından temsil edilen ikinci araştırma programı ise, yasalar, mülkiyet hakları ve organizasyonlar, bunların evrimi ve yasal ve iktisadi güç üzerindeki etkileri, iktisadi işlemler ve gelir dağılımı gibi konulara odaklanmaktadır. Burada kurumlar, formel ve enformel çıkar çözümleme süreçlerinin bir neticesi olarak telakki edilmektedir.

şekillenmesinde kurumlar etkilidir; yani iktisadi süreçler, tarihsel ve toplumsal bağlamdan kopuk bir şekilde meydana gelmemekte, mevcut kurumlar altında vuku bulmaktadır.

Bu bakımdan Samuels de (1990: 84) kurumcu iktisadın genel özelliklerini şu şekilde özetlemektedir: a) Kurumlar, yasalar da dâhil olmak üzere hem sebep hem de sonuçtur; hem bağımsız hem de bağımlı değişkendir. Aynı şey bireyler ve zevkler için de geçerlidir; b) Ekonomi yasaların veya yasaların yürürlüğe konulduğu iktisadi alışkanlıkların (uses) bir ürünüdür; ve yasalar da ekonominin veya yasaların yürürlüğe konulduğu iktisadi alışkanlıkların (uses) bir parçasıdır; yani politika ve ekonomi birbirinden bağımsız değildir, her ikisi de müşterek bir yasal-iktisadi zeminden doğmaktadır; c) Hem determinizm hem de özgür irade unsurlarından söz edilebilir; d) İktisadi düzenin oluşum sürecinde, hem üzerinde düşünülmüş, hem de düşünülmemiş (pragmatik ve organik) kararlar verilmektedir; hem pür seçim, hem de kültürel olarak yönlendirilmiş seçimler söz konusudur; e) Ekonomide hem metodolojik bireycilik, hem de metodolojik kolektivizm unsurları bulunmaktadır; ve ekonominin nasıl işlediğinin incelenmesinde her ikisi de kullanışlı ve verimli yaklaşımlardır; f) Yasal ve yasal olmayan toplumsal kontrol söz konusudur; g) Normatif bakış açısı sınırlıdır.

Bu doğrultuda kurumcu iktisatçılar, veri bireylerden yola çıkarak tek-yönlü bir şekilde tüm sistemi tasvir etmek yerine, uzun-ömürlü ve kendi kendini güçlendiren kurumlarla çevrili etkileşimli eyleyenler fikrini savunmaktadırlar (Hodgson, 1998a: 13). Diğer bir ifadeyle, neoklasik iktisattaki rasyonel maksimizasyon varsayımını eleştiren Veblen, Commons ve Mitchell gibi kurumcu iktisatçılar, insanların maddi ve bencil olmayan çıkarlara da sahip olduklarını ve irrasyonel davranışın da toplumsal varlıklar olan insanların bir parçası olduğunu ileri sürmekte (Yonay, 1998: 102) ve insan davranışının yönlendirilmesinde alışkanlıkların, normların ve kurumların önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadırlar (Rutherford, 1994: 55). Bu husus, iradenin, arzuların ve inançların rolünü vurgulayan Commons'ın; insan davranışının, sıklıkla tekrarlanan durumlardaki belli ölçüde paylaşılan duygu, düşünce ve eylem alışkanlıkları olarak tanımladığı "toplumsal kurumlar"ca yönlendirildiğini savunan Mitchell'in ve içgüdüyü kurum ve kültürün başlangıç noktası olarak telakki eden Veblen'in analizlerinde bilhassa belirgindir. Örneğin Veblen içgüdüünün insanın kalıtsal hususiyetlerinden birisi olduğunu ve insan davranışının temel gücü olduğunu ifade etmektedir: "İnsan da, diğer türler gibi, alışkanlık ve temayüllerin bir ürünüdür" (Veblen, 1898a: 188) ve "mizaç koşulları, eyleyenin mevcut zihin yapısının unsurlarıdır ve öncüllerinin ve o ana kadarki yaşamının sonuçlarıdır. Bunlar eyleyenin kalıtsal hususiyetlerinin ve geçmiş deneyimlerinin ürünleridir; belirli gelenekler, konvansiyonliler ve maddi koşullar bütünü altında kümülatif olarak gelişirler" (1898b: 390).

Bu bakımdan kurumcu iktisatçılara -bilhassa Veblen'e- göre, insan eyleminin ve inancının temeli alışkanlıktır: Alışkanlık hem kurumun tanımlanmasında hem de insan eylemliliğinin resmedilmesinde son derece önemli bir role sahiptir. Zira kurumların ortaya çıkmasında ve varlığını sürdürmesinde oldukça kritik olan alışkanlıklar, bilişsel kabiliyetlerimizi de biçimlendirmektedir; bilişsel çerçeveler ise kurumsal yapı bünyesinde öğrenilmektedir ve bu öğrenilen nitelikler, kısmen, alışkanlık haline gelmektedir.

Alışkanlıklar ise geleneklere ve rutinelere evrilmekte ve kurumlar da bu gelenekler ve rutinler tarafından biçimlendirilmektedir (Hodgson, 1998b: 177-81). Veblen'in (1909: 300) ifade ettiği üzere, eğer gelenekler ve kurumlar -toplumsal eylemin temel ilkesi değil de- yalnızca netice olsalardı ve insanlar, kurumlar tarafından sağlanan geleneksel değerler temelinde değil de yalnızca ve doğrudan, kalıtsal insan tabiatının gelenekselleşmemiş temayülleri ve istidatlarınca sağlanan değerler temelinde hareket etselerdi, o zaman kurum ve kültür diye bir şey olmazdı.

Dolayısıyla kurumcu iktisadın ele aldığı birey toplumsal ve kültürel bir bireydir¹⁰ (Hodgson, 2002: xxii); bu bağlamda kurumcu iktisatçılar rasyonel iktisadi insan modelini reddetmekte ve insan davranışının alışkanlığa bağlı niteliğini vurgulayarak, insanı sosyo-kültürel bir bağlamda ele almaktadırlar (Arvanitidis, 2004: 333). İnsanı toplumsal bir varlık olarak ele alan kurumcu iktisatçılara göre bir yandan kurumlar toplumsal etkileşim sonucunda ortaya çıkarken, diğer yandan da kurumsal yapılar bireyleri ve onların tercihlerini etkilemektedir (Staniek, 2010: 91). Yani bireyler kurumları yaratıp değiştirirken, kurumlar da bireyleri biçimlendirmekte ve kısıtlamaktadır¹¹.

Bu çerçevede, Wilber ve Harrison'a (1978: 71) göre kurumcu iktisat, genel olarak, bütüncül, sistemik ve evrimci olarak tanımlanabilir. Toplumsal gerçeklik, tanımlanmış bir ilişkiler setinden daha fazlası olarak görülmektedir, toplumsal kurumlar setinde var olan bir mübadele sürecidir. Toplumsal mübadele süreci ise tamamen mekanik bir süreç değildir, insan eyleminin bir ürünüdür, ancak insan eylemi de kökenlerinin dayandığı toplumca biçimlendirilmekte ve sınırlanmaktadır. Dolayısıyla kurumculuk hem bütünün yapısına hem de parçalar arasındaki ilişkilerin yapısına odaklandığı için bütüncüldür. Sistemattir, zira bu parçaların anlamlı bir bütün oluşturduğuna ve bütün üzerinden anlaşılabilmesine inanılmaktadır. Evrimcidir, zira ilişki yapılarında meydana gelen değişiklikler, toplumsal gerçekliğin özü olarak telakki edilmektedir.

Kısacası, kurumları geniş anlamda toplumsal yapılar olarak ele alan kurumcu iktisat, insan davranışını ve bilhassa iktisadi faaliyeti toplumsal ve dolayısıyla kurumsal bir bağlamda ele alan ve bu çerçevede tarihsel ve kültürel bir bakış açısı benimseyerek, bireyler ile kurumlar arasındaki karşılıklı ilişkiyi vurgulayan bir bakış açısı olarak tanımlanabilir.

¹⁰ Miller'a (1998: 17) göre de, insan tabiatının çok yönlü olarak düşünülmesi kurumcu iktisadın birleştirici özelliklerinden birisidir.

¹¹ Veblen, Commons ve diğer kurumcu iktisatçılar, bireyin tamamen kurumsal çevresi tarafından belirlendiğini düşündükleri gerekçesiyle zaman zaman eleştirilmektedir. Ancak Hodgson (2006: 3), Commons'ın bireysel eylemliliği vurguladığı, Veblen'in ise bireyler ile kurumlar arasında iki-yönlü bir nedensel ilişki bulunduğunu belirttiği için bu eleştirilerin haksız olduğunu ifade etmektedir.

3. Commons'ın "İktisat" ve "Birey" Anlayışı

Bu çerçevede kurumcu iktisadın kurucularından biri Commons'tır ve Boulding'e (1957: 6) göre bu isimler arasında uzun dönemde belki de en önemli ve etkili olan isimdir¹².

Commons iktisadi ve toplumsal süreçleri, insan kurumlarının tarihsel gelişiminin irdelenmesi üzerinden açıklamayı amaçlamıştır veya Miller'ın (1998: 20) ifadesiyle, iktisadi realite üzerine odaklanan ve evrimci bir sistem kurgulayan Commons, reel dünya koşullarını ve bu koşulların altında yatan güçleri analiz etmiştir¹³. Bu doğrultuda ABD'nin 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarındaki sosyo-ekonomik durumu temelinde analizini inşa eden Commons'ın amacı kapitalizmin "akla yatkın" kılınmasına yardımcı olmaktır (Chavance, 2012: 28-9): "Kapitalizm için bir günah keçisi arıyorlardı. Ama ben sistemi kullanılamaz hale getirmedim, regüle ettim" (Commons, 1934: 118).

Bu çerçevede Commons'ın analizinin, neoklasik iktisat ile aynı kökenlere dayandığı söylenebilir: Commons neoklasik teoriye bir eleştiri sunmayı değil, aksine o zamana dek iktisadi literatüründe göz ardı edilen kolektif eyleme vurgu yaparak iktisada katkı sağlamayı veya iktisadın kapsamını genişletmeyi amaçlamıştır. Diğer bir ifadeyle, Commons'ın (1934: 6-8) amacı, bireysel eylemin kontrolünde olan kolektif eyleme ilişkin bir teori inşa etmekti ki kurumcu iktisadın ekonomi politiğe katkısı da bu tür bir teori olacaktır¹⁴.

Zira Commons'a (1934: 69) göre kurumcu iktisat, öncü klasik ve psikolojik (marjinal fayda) iktisatçıların harikulade keşif ve kavrayışlarından kendisini koparamaz: "Kurumcu iktisat klasik ve psikolojik iktisat okullarından tamamen kopmuş değildir; klasik ve hedonist teoriler metallerin ve işgücünün fiziksel kontrolünü ele alırken, kurumcu iktisat bu faktörlerin yasal kontrolü ile ilgilenmektedir" (Commons, 1931: 657). Kaldı ki Commons'a (1934: 5, 8) göre "bireysel eylemin yanı sıra, kolektif eylem de her zaman mevcuttu, ancak Smith'ten 20. yüzyıla dek, sendikalara yönelik eleştiriler ya da etik ve kamu politikasına ilişkin dipnotlar haricinde, bu unsur hesaba katılmamış ya da göz ardı edilmişti. Buradaki mesele, önceki okullarla tamamen bağımlı koparmış yeni tür bir iktisat -'kurumcu' iktisat- yaratmak değil, kolektif eyleme, tüm çeşitleriyle birlikte, iktisat teorisinde hak ettiği yerin nasıl

¹² Chavance de (2012: 28), Commons'ın diğer kurumcu iktisatçılara kıyasla ekonomi politiğe ve sosyal bilimlere daha fazla katkı sağladığını belirtmektedir. Hodgson'a (2003: 548) göre ise, Commons kurumcu iktisadın kuruluşunda önemli bir rol oynamamıştır; hatta Commons 1924 yılında yayımladığı Legal Foundations (Yasal Temeller) kitabına dek Amerikan kurumcu hareketinin önemli bir parçası olarak telakki edilmemektedir.

¹³ Bu çerçevede tarihsel yöntemi geniş biçimde kullanan ve gözlem ve deneyimden yola çıkan Commons'ın, inşa ettiği kavramlar realiteye ve empirik gözlemlere dayanan bir tümevarımcı olduğu söylenebilir (Milonakis & Fine, 2009: 179).

¹⁴ Bu bağlamda Commons'a (1931: 650-1) göre kurumcu iktisat, iktisadi hukuk bilimi ve etikten ayıran Smith'in aksine, bu disiplinleri kılık ilkesi ve bunun bir sonucu olan çıkar çatışmaları temelinde bir araya getiren Hume'a kadar uzanmaktadır. Bu doğrultuda, kurumcu iktisat verilerinin ve metodolojisinin büyük bölümünü, istekler ve emek veya elemeler ve hazlar veya zenginlik ve mutluluk veya fayda ve faydasızlık alanlarından ziyade, el değiştirebilen varlık ve yükümlülükleriyle şirket finansı alanından almaktadır; kurumcu iktisat, Smith'in Ulusların Zenginliği'nin aksine, müesseselerin (concern) varlıkları ve yükümlülükleridir.

verileceğidir (...) (Dolayısıyla) buradaki her şey, iki yüzyıl öncesinin seçkin iktisatçılarınca çatışmalarında bulunabilir. Bu yalnızca biraz farklı bir bakış açısıdır¹⁵."

Bu bakımdan Commons'ın "iktisat" anlayışının, neoklasik teoriden tamamen bir kopuşa işaret etmediği; kolektif eyleme iktisat teorisinde hak ettiği yeri veren daha bütüncül bir kurumcu iktisat inşa etmeyi ve kolektif eylem teorisiyle neoklasik teoriyi bütünlemeyi amaçladığı söylenebilir¹⁶: "Bireysel eylemin kontrolündeki kolektif eylem olarak tanımlanan kurumcu iktisadın, kolektif eylem olmaksızın bireysel eylemin söz konusu olduğu geçmişin sözde pür iktisadına karşıt olduğunu düşünmüyorum. Kurumcu iktisat, pür iktisadın bir devamıdır" (Commons, 1936: 241).

Gelgelelim Commons kurumcu iktisadın, neoklasik iktisadın bir devamı niteliğinde olduğunu kabul etse de Vanberg'in de (1989: 345-6) belirttiği üzere, bireylerin barışçıl ve başarılı bir şekilde işbirliği yapabildikleri bir haklar yapısının veya kurallar çerçevesinin varlığını sorgulamadan kabul eden neoklasik iktisadi muhakemeyi eleştirmekte ve kıtlıktan kaynaklanan çıkar çatışmalarına karşın, barışçıl işbirliğini neyin mümkün kıldığı meselesine yeterince önem vermediğini ileri sürmektedir. Zira Mitchell'e (1935: 635-7) göre, kişisel çıkar peşinde koşmanın, yalnızca temel uygulamalara hakemlik edip, onları uygulayacak bir toplumsal otorite bulunduğu takdirde etkin bir işbirliği yaratacağını düşünen Commons, insanın diğer bireylerle işbirliği yapmaya bağımlı olduğunu savunmaktadır ve malların kıt olması da özel mülkiyete ve bireysel çıkar çatışmalarına yol açmaktadır; bu nedenle bu çatışmaları çözmek ve çıkarlar arasında yeni bir uyum yaratmak ya da en azından işbirliği açısından gerekli düzeni tesis etmek için kolektif eylem gereklidir. Bu doğrultuda, Bazzoli'nin de (2000: 73) ifade ettiği üzere, bu çıkar çatışmalarını çözüme kavuşturan, yani toplumsal düzeni sağlayan şeyin kolektif eylem olduğu söylenebilir; diğer bir ifadeyle, toplumsal düzen kolektif eylemin bir sonucudur, görünmez el sürecinin bir sonucu değildir.

Bu çerçevede Commons'ın analizinde temel kavramlar, "kurum (veya organizasyon)", "kolektif eylem" ve "varlığını sürdüren müessese (going concern)"dir ve Commons'ın analizinde bu üç kavram birbiriyle yakından ilintilidir, hatta zaman zaman aynı

¹⁵ Commons (1931: 648) kurumcu iktisadın aynı zamanda, komünist, anarşist, sendikacı, faşist, işbirlikçi ve dernekçi (unionistic) iktisatçıların eşit şekilde önemli kavrayışlarını da bünyesine dâhil etmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu doğrultuda Commons kurumcu iktisadın ortaya çıkmasında etkili olan okul ve kişiler arasında Smith, David Ricardo ve Thomas R. Malthus gibi klasik ekonomi politikçilerin yanı sıra, Hugh Carey, Marx, İngiliz ve Alman Tarihçi/toplumsal iktisatçıları (örneğin Gustav Schmoller, Sidney ve Beatrice Webb), John Hobson, Veblen gibi iktisatçıları ve Charles Darwin, Emile Durkheim, Max Weber ve William James gibi biyolog, psikolog, sosyolog ve politik bilimcileri de saymaktadır (Akt: Kaufman, 2007: 9).

¹⁶ Kaufman (2007: 5-6) ise Commons'ın kurumcu iktisat teorisinin, neoklasik iktisadın kurumsal altyapısını ayrıntılarıyla açıkladığı için neoklasik iktisat ile tamamlayıcı olduğunu, ancak diğer yandan da, "görünmez el" teoremini reddettiği, farklı bir metodoloji (tarihsel, realist, çok-disiplinli) benimsediği ve rasyonalite, otonom ve rekabetçi piyasalar gibi ortodoks teorik kavramları değiştirdiği için, alternatif bir heterodoks paradigma sunduğunu ifade etmektedir.

anlamda kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Commons (1931: 648) "kurum"u şu şekilde tanımlamaktadır:

"Bazen bir kurumun bir binaya, bireylerin adeta mahkumlar gibi hareket ettikleri bir tür yasa ve regülasyon çerçevesine benzediği görülmektedir. Bazen bizzat mahkumların 'davranışı' anlamına geldiği görülmektedir. Bazen klasik veya hedonist iktisada yapılan bir katkı veya ona yöneltilen bir eleştiri kurumcu olarak addedilmektedir. Bazen de 'iktisadi davranış' olan her şey kurumcudur. Bazense 'statik' yerine 'dinamik' veya meta yerine 'süreç' veya hisler (feelings) yerine faaliyet veya bireysel eylem yerine kitle eylemi veya denge yerine yönetim veya laissez faire yerine kontrol olan her şey kurumcu iktisat olarak görülmektedir."

Bu çerçevede Commons'a (1934: 96) göre kurum, "dayanıklı bir ilişkidir" ve "kurumun kısa tanımı, bireysel eylem kontrolündeki kolektif eylemdir, türetilmiş tanım ise şöyledir: Bireysel eylemin kontrolündeki, özgürleşmesindeki ve genişlemesindeki kolektif eylemdir" (1934: 73). Dolayısıyla "kurumlar, gelecek dönemdeki fiziki, iktisadi ve ahlâkî müeyyide beklentileri aracılığıyla bireysel eylemi, az çok, kontrol eden farklı kolektif eylem biçimleridir"¹⁷ (Commons, 1996b: 457). Kolektif eylem ise "bireylerin haklarını ve yükümlülüklerini belirleyen ve kolektif müeyyidelerle uygulanan toplumsal gelenekler ve inançlar"dır (Commons, 1934: 70-3), dolayısıyla "kolektif eylem, toplumsal hayatın genel ve baskın unsurudur" (Commons, 1950: 21) ve "evrensel bir ilkedir" (1934: 72):

"Kolektif eylem korporasyonlar, sendikalar, kooperatifler, siyasi partiler ve dini organizasyonlar gibi sayısız örgütlü biçime sahiptir ve bunlar Birliktelik Geleneği'dir (custom of association). Bireyler gelip geçicidir ancak birliktelik bakidir. Bireyler artık yalnızca klasik iktisat teorisinin bireyleri değildir -ilgili eylem tarafından bahsedilen veya kısıtlanan haklar ve özgürlüklerle birlikte, bir müessesenin üyeleri, yurttaşlarıdır. İş dünyası alışkanlıkları açısından bu örgütlü gelenekler 'varlığını sürdüren müessese' olarak adlandırılmaktadır (...) (B)u geleneklerin 'varlığını sürdürmeleri' onlara, nihai değerlerinin üstünde bir parasal değer kazandırır. Tıpkı insanlar gibi, gelecekte yaşayıp bugünde hareket ederler. Bir ulus veya aile veya kilise 'varlığını sürdüren bir müessese'dir" (Commons, 1996b: 457).

Yani "varlığını sürdüren müessese", bireylere atfedilen yasal niteliklerin çoğuna sahip olan ve bireylerden oluşmasına rağmen bir bütün (unit) olarak hareket eden birey ve topluma dair müşterek bir kavramdır (Commons, 1996a: 330-1). Bu çerçevede, iktisat teorisinin hakiki birimi birey değil; alıcı ve satıcının, işçi ve işverenin, patron ve çalışanın,

¹⁷ Diğer yandan Medema'nın (1998: 102) aktardığına göre Commons (1899) bir kurumun üç parçadan oluştuğunu ifade etmektedir: "(B)irincisi, çocukluk döneminden itibaren bireyin arzularını renklendiren ve şekillendiren kabul görmüş inançlar bütünü; ikincisi, bu arzuları karşılamak üzere tasarlanmış maddi ürünler grubu; üçüncüsü de, bireyin diğer bireylerle uyumlu hale gelmesini sağlayan bir organizasyon."

borç veren ve borç alanın, üst ve astın gerçekleştirdiği pek çok işlemde yer alan bireylerin oluşturduğu varlığını sürdüren müessesedir ve iktisat teorisi açısından toplumdaki her birey, bu varlığını sürdüren müesseselerin bir üyesi, katılımcısı ve yurttaşdır¹⁸. Dolayısıyla bu varlığını sürdüren müessesenin kendisi daha büyük bir birimdir ve biyolojideki "organizma"ya veya fizikteki "mekanizma"ya benzemektedir, ancak bileşenleri canlı hücreler veya elektronlar veya atomlar değildir -mülkiyetin el değiştirmesini sağlayan işlemlerdir (Commons, 1996c: 438). Neoklasik iktisat ile kurumcu iktisat arasındaki fark da, Commons için birey anlayışındaki bu farktan ileri gelmektedir:

"Metalardan ve bireylerden, kolektif eylemin işlemlerine ve işleyiş kurallarına bu geçiş, klasik veya hedonist okullardan kurumcu iktisadi düşünce okullarına geçişe işaret etmektedir. Bu geçiş, iktisadi araştırmanın nihai biriminde meydana gelen bir değişimdir. Klasik ve hedonist iktisatçılar, komünist ve anarşist yan ürünleriyle birlikte, teorilerini insanın doğa ile ilişkisi üzerine temellendirirken, kurumculuk insanın insanla olan ilişkisidir. Klasik iktisatçıların en küçük birimi işgücü tarafından üretilen metaydı. Hedonist iktisatçıların en küçük birimi, nihai tüketicilerin yararlandıkları aynı veya benzer metaydı. Kurumcu iktisatçıların en küçük birimi ise, bir faaliyet -katılımcularla yapılan bir işlem- birimidir. İşlemler, klasik iktisatçıların emeği ile hedonist iktisatçıların hazlarının arasında yer alır, zira doğa güçlerine erişimi kontrol eden şey toplumdur" (Commons, 1931: 651-2).

Bu bağlamda, neoklasik iktisadın kurumcu iktisat için bir başlangıç noktası teşkil ettiğini belirten Commons'ın, analizin merkezine yalıtılmış "birey"i değil de toplumsal bir ilişki ve kurum olan "işlem"i ve bu üç tip işlemi bir araya getiren "varlığını sürdüren müessese"yi oturtturarak, neoklasik iktisadın birey anlayışına bir eleştiri sunduğu tespiti yapılabilir. Zira Commons'a göre insan davranışı, aile, korporasyon ve kilise gibi "organizasyonlar"ın işleyiş kurallarından etkilenmektedir; yani insanlar yalıtılmış bireyler değildir, bir gelenekler, inançlar ve düşünce alışkanlıkları dünyasına doğmaktadır. Bu bakımdan bireysel hayat toplumsal bir hayattır ve insanlar kültürlerin bir ürünüdür. Bu nedenle "iktisat teorisinin bireyi, biyoloji ve psikolojinin doğal bireyi değildir" (Commons, 1936: 247):

"Bireyler bebek olarak dünyaya gelirler. Dil, diğer bireylerle iletişim, müşterek amaçlar doğrultusunda çalışma, çıkar çatışmalarını çözüme kavuşturmak amacıyla pazarlık etme, üyesi oldukları pek çok müessesenin işleyiş kurallarına riayet etme geleneğini öğrenirler. Kolektif insan iradesi tarafından yaratılan oldukça yapay işlemlere katılmak için, gelenek baskısı altında, az çok

¹⁸ Bu bağlamda, Rutherford'a (1994: 101-2) göre Commons "varlığını sürdüren müessese" kavramını organizasyon (firmalar, sendikalar, kiliseler, siyasi partiler vs.) anlamında kullanmaktadır. Chavance'ye (2012: 30) göre ise, Commons'ın "varlığını sürdüren müessese" kavramı, önceki korporasyon (corporation) kavramının bir devamı niteliğindedir.

alışkanlıklar tarafından hazırlanarak birbirleriyle karşılaşurlar (...) Doğal hallerindeki yalıtılmış bireyler olmaktan ziyade, daima işlemlere katılırlar, varlığını sürdüren müesseselerin üyeleridirler, onlardan önce yaşayan ve onlardan sonra da baki kalacak olan bir kurumun yurttaşlarıdır" (Commons, 1934: 73-4).

Bu bakımdan, Commons için açıklanması gereken temel fenomen, van de Ven'in de (1993: 140-1) belirttiği üzere, kolektif eylem dâhilindeki bireysel eylemdir, zira Commons toplumu doğal dışsal güçler tarafından yönetilen bir mekanizma ya da otomatik olarak kendi kendini düzenleyen bir sistem olarak değil, karmaşık bir toplumsal organizma olarak ele almıştır ve bireyler kendi kendine yeten, bağımsız varlıklar değildir; toplum da bireysel üyelerinin bir toplulaştırması değildir.

Zira Chasse'nin de (1991: 443-4) belirttiği gibi, Commons'a göre insan büyük ölçüde alışkanlıklarının ve geleneklerin bir ürünüdür. Dolayısıyla Commons için insan davranışında en önemli unsurlardan birisi rasyonalite değil, iradecilik¹⁹, zira bireyler her şeyden önce arzuların bir ürünüdür ve arzular da inançların temelidir; böylelikle arzu ve inançlar iradenin temelini teşkil etmektedir (Gonce, 1998: 83; Hodgson, 2003: 553). Kaufman'a (2007: 20-1) göre de Commons eksik bilginin ve belirsizliğin önemini vurgulayarak, insan davranışının ve seçimlerinin yalnızca belirli sınırlar çerçevesinde rasyonel²⁰ olduğunu savunmaktadır. Zira Commons'a (1934: 320) göre insan, aynı zaman ve mekânda olası tüm alternatiflerden yararlanabilecek sonsuz bir varlık değildir. Rutherford'a (1994: 59-60) göre ise, Commons insanların, yaptıkları rutin işlemlere temel sağlayan "alışkanlığa bağlı varsayımlar" seti geliştirdiklerini savunmaktadır; bu varsayımlar da günlük rutinlerin sürekli düşünme ve dikkat olmadan sürdürülmesine olanak sağlamaktadır. Bu bakımdan Commons'ın düşünce sisteminde alışkanlık ve rutinlerin önemi büyüktür ve alışkanlık kavramı rasyonel değerlendirmeyi dışlamamakta, ona belirli bir rol atfetmektedir.

Yani Commons bireysel amaçların ve tercihlerin bir ölçüde toplumsal olarak biçimlendirildiğini kabul etmekte ve kurumların her bireyi biçimlendirdiğini savunmaktadır (Hodgson, 2003: 550). Bu bağlamda Commons'a (1934: 73-4) göre "ele alınan birey,

¹⁹ Bu bakımdan, Bazzoli'nin (2000: 67-8) belirttiği üzere, toplumsal süreçler de bireylerin ve kolektif eyleyenlerin amaçlı eylemlerinin, tasarlanan veya tasarlanmayan sonuçları olarak ele alınabilir. Bu bakımdan Commons'a göre insan iradesi söz konusu olduğundan, tüm insan iradesi fenomenleri "yapay"dır -Commons'ın Veblen'in evrim kavrayışından ayrıldığı noktalardan biri de budur, zira Veblen doğal seleksiyon fikri üzerinde dururken, Commons evrim sürecinde yapay seleksiyonun etkili olduğunu savunmaktadır. Veri bir çevreye adaptasyon sürecini, yani organizmanın kontrolü dışında olan bir süreci tasvir eden doğal seleksiyonun aksine yapay seleksiyon, çevreyi değiştirebilen ve zekâ aracılığıyla çevreyi kontrol etmeyi deneyen insan iradesinin işleyişinin etkilerini tasvir etmektedir. Dolayısıyla, Commons için kurumsal ayarlama süreci, bireylerin, bilhassa da belli politik ve iktisadi güçlere sahip bireylerin amaçlarından ve eylemlerinden bağımsız değildir. Diğer bir ifadeyle, van de Ven'in de (2007: 141) ifade ettiği gibi, bireyler çevrelerini kendi isteklerine ve amaçlarına uydurabilmektedir; dolayısıyla kurumsal evrim de bireysel istence, amaca veya iradeye bağlıdır.

²⁰ Bu "sınırlı" rasyonalite fikriyle Commons'ın Simon'u etkilediği söylenebilir.

'Kurumsallaşmış Zihindir.'" Yani tercihler, insanların çevrelerince içsel olarak şekillendirilmekte ve toplumsal sınıflar ve gruplar arasında sistematik biçimde değişkenlik göstermektedir (Kaufman, 2007: 19-20). Bu çerçevede Commons bir yandan bireylerin toplum tarafından yaratıldığını ve biçimlendirildiğini, yani insanların toplumsal varlıklar olduğunu savunurken; diğer yandan, bireyin kurumları ve toplumu yaratma gücünü de yadsımamaktadır. Bu doğrultuda Commons, kurumların, bireyleri kısıtladığı kadar, bireylere ve gruplara olanaklar sağladığını ve onları özgürleştirdiğini de savunmaktadır.

Kısacası kurumlar ile bireyler arasında bir etkileşim bulunduğunu kabul eden Commons'ın analizinde bireysel eylemin önemli bir rol oynadığı söylenebilir; yani Commons'ın analizinde birey iktisadi süreçteki önemli bir eyleyendir. Gelgelelim bu birey faydacı bir birey değildir, insan davranışı, aile, korporasyon ve kilise gibi "organizasyonlar"ın veya "kurum"ların işleyiş kurallarından etkilenmektedir; insanlar geleneklerin, rutinlerin, iradenin, arzunun, inançların ve düşünce alışkanlıklarının bir ürünüdür. Bu bakımdan bireysel hayat toplumsal bir hayattır; yani Commons'ın analizinde bireyler, toplumsallaşma süreci vasıtasıyla, önceki tarihsel kolektif eylemlerden miras kalan alışkanlıkları, gelenekleri ve işleyiş kurallarını öğrenden "kurumsallaşmış zihinler"dir.

4. Mitchell'in "İktisat" ve "Birey" Anlayışı

Kurumcu iktisadın kurucularından bir diğeri de Mitchell'dir. İnsanlar tarafından yaratılan veya miras olarak alınan kurumların insanların iktisadi faaliyetlerini ve davranışlarını nasıl şekillendirdiği üzerinde duran Mitchell, aynı zamanda, yapmış olduğu empirik çalışmalarla kurumcu iktisattaki empirik eğilimin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamıştır. Yonay'a (1998: 52) göre de istatistiksel çalışmaların kullanılması gerektiğini savunan Mitchell'in ismi Veblen ile birlikte anılmış ve bu doğrultuda 1920'ler ve 1930'lar boyunca kurumcu iktisat nicel iktisat ile özdeşleştirilmiştir.

Mitchell'in "iktisat" anlayışına bakıldığında, Mitchell de tıpkı Commons gibi (neo)klasik iktisadı tümüyle reddetmediğini, kurumcu iktisat ile (neo)klasik iktisat arasında müşterek hususlar bulunduğunu belirttiği görülmektedir: "Kurumcu iktisadın, Ricardo, Menger veya Walras tarafından türetilen teorilerin genellikle rakibi olduğu ve onların yerini alacakları telakki edilmektedir. Bu yanlış anlamamanın sorumluları da kısmen kurumcu iktisadın önde gelen isimleridir. Oysa iktisat teorisinin önceki ustaları da çalışmalarında kurumları uzun uzadıya ele almışlardır ve bunların en iyi örnekleri Smith ve Mill'dir" (Mitchell, 1935: 649).

Mitchell bu doğrultuda önceki klasik ve neoklasik iktisatçıların çalışmalarıyla kurumcu iktisat arasındaki devamlılığı ifade etmekte, ancak neoklasik iktisadın metodolojisinin belli bir takım zafiyetlere sahip olduğunu vurgulamaktadır (Burns & Mitchell, 1946: 8-9): Örneğin, (bu metodoloji bağlamında) ampirik çalışmalar göz ardı edilebilir ve bu nedenle teori asla test edilemez; ayrıca teori test edilebilse bile, bu test yapaydır ve farklı rekabetçi teorilerin hepsi de aynı şekilde doğrulanabilir; ayrıca basitleştirme, teori ile gerçek dünya arasında sorunlu bir ilişki doğuran basit varsayımlar

yapılmasına yol açabilir²¹. Bu noktadan hareketle neoklasik iktisadın basit ve gerçek-dışı varsayımlardan yola çıktığını ileri süren Mitchell, bu muhakemenin kurumsal unsurları göz ardı ettiğini belirterek analizini toplumsal ve kurumsal bağlamda inşa etmektedir. Zira Mitchell'e (1944: 218-9) göre fiili iktisadi insan nöromusküler sisteme, alışkanlıklara, duygulara, bilince, kültüre, aileye, politik temayüle, dünya görüşüne, soya ve sorumluluklara sahiptir. Bu karmaşık varlığı idrak edebilmek için farklı yaklaşımlara ihtiyaç olduğundan, daha geniş çaplı bir bakış açısı benimsenmelidir. Zira ne pür iktisadi değerlerden söz edilebilir ne de pür iktisadi olgulardan, dolayısıyla davranışın iktisadi-olmayan veçheleri konusunda diğer disiplinlerden istifade edilmelidir.

Bu çerçevede -öğrencisi olduğu Veblen gibi- evrimci bir bakış açısı benimseyen Mitchell, iktisat biliminin öncelikle ve asıl olarak bir insan davranışı bilimi olduğunu belirtmekte ve neoklasik iktisat teorisinin ve bilhassa iktisadi rasyonalite kavramının olguları açıklama konusunda yetersiz kaldığını savunmaktadır; zira iktisat teorisinin evrimci karakteri insan davranışının kurumsal bağlamdan büyük ölçüde etkilendiğine işaret etmektedir (Milonakis & Fine, 2009: 182) ve bu evrimci bakış açısı, insan tabiatının ve iktisadi faaliyetin klasik iktisatçıların kavrayışlarından farklı bir şekilde ele alınmasına imkân tanımaktadır:

"Evrimci kavramlardan ziyade klasik iktisatçılardan etkilenen iktisatçılar, geleneksel iktisat psikolojisini nasıl terk edeceklerini bilememekte ve Marshall'da olduğu gibi, temel teoremlerini geliştirirken hedonist psikolojiyi kullanmakta, aynı zamanda da ulaştıkları sonuçları sınavarak bir gerçeklik havası katmaktadırlar. Evrimci bir bakış açısı benimseyen iktisatçılar tarafından geliştirilen iktisat teorisinde ise, insan tabiatı, başlangıçta hazır bir şekilde kabul edilen bir şey, sonuçların geliştirildiği bir postulat olarak değil, araştırmanın konusu olarak telakki edilmektedir. İktisadi faaliyet bu şekilde ele alındığında, kurumlara büyük bir önem atfedilmektedir, zira kurumlar bireylerin davranışını standardize etmektedir²². Kurumlar psikolojik varlıklar -gözlemlenen topluluklar arasında yaygın olan düşünce ve eylem alışkanlıkları- olarak telakki edilmektedir. Kalıtsal açıklamalar araştırılmaktadır; yani mevcut bir iktisadi düşünce alışkanlığı, önceki bir kültürel durumda nasıl ve ne zaman ortaya

²¹ "İktisatçılar genellikle bilinçli bir şekilde gerçeğe aykırı varsayımlar -örneğin, tam rekabetin varsayılması- kullanmaktadır. Bu süreçteki prosedürleri de, hiper-uzay geometricilerinininkinden ziyade, 'rasyonel' fizikçilerin prosedürlerine daha fazla benzemektedir. Zira iktisatçılar, gerçek-dışı varsayımlarını pür mantıksal olarak geliştirmekle değil, bu varsayımları, gerçekliğin karmaşık koşullarının idrak edilmesine olanak sağlamak amacıyla kullanmakla ilgilenmektedirler" (Mitchell, 1910a: 109).

²² Aynı şekilde "isteklerimiz de, belli toplumsal alışkanlıklarca standardize edilmektedir, bu alışkanlıklar büyük benzerlikler sergilemektedir ve uzun bir tarihsel geçmişe sahiptir" (Mitchell, 1917: 118). Diğer yandan Hodgson'a (1998a: 12) göre Mitchell kurumların standardize ettiği davranıştan söz ederken, kitle davranışını kastetmekte ve kurumların her bir bireyin davranışını tamamen koşullu ya da öngörülebilir hale getirmediğini, yalnızca kurumların işleyişinin kitle davranışını öngörülebilir kıldığını varsaymaktadır; bu nedenle iktisatçılar bireysel davranış teorisine değil, "kitle fenomeni"nin istatistiksel gözlemiyle işe başlamalıdır.

çıkışını; hangi gerileme, gelişme ve yeni uygulamalardan geçtiğini; birlikte var olduğu diğer kurumlar tarafından nasıl değiştirildiğini ve biçimlendirildiğini göstermek amacıyla hesaba katılmaktadır. Schmoller ve Sombart'ın Almanya'da, Webb'lerin İngiltere'de ve Veblen'in Amerika'daki çalışmaları, bu tip bir iktisat teorisini amaçlamaktadır" (Mitchell, 1910a: 110-2).

Dolayısıyla kurumcu iktisat, toplumsal kavramların ve kurumların insan eylemini ve iktisadi faaliyeti biçimlendirmedeki kritik rolüne odaklanmalıdır (Milonakis ve Fine, 2009: 183); zira "iktisatçının ele aldığı insan davranışı, başlıca olarak doğrudan toplumsal kurumlarca, yani sıklıkla tekrarlanan durumlardaki belli ölçüde paylaşılan duygu, düşünce ve eylem alışkanlıklarınca yönlendirilmektedir" (Mitchell, 1917: 116). Dolayısıyla tıpkı Commons gibi Mitchell için de insan davranışı, kurumsal bir üründür; yani Mitchell'in analizinde de karar mercii kültürel ve toplumsal bir bağlamda ele alınmaktadır (Rutherford, 1995: 447). Zira "insan tabiatı büyük ölçüde toplumsal bir üründür" (Mitchell, 1914: 3). Bu bakımdan, Mitchell (1910a: 109-10), içgüdülerin ve alışkanlıkların, insan davranışında ve eyleminde haz ve elem faktörlerinden daha önemi olduğunu; duyuların insan davranışını etkilediğini ve bu nedenle insanın her daim rasyonel olarak hareket edemeyeceğini; toplumsal hayatın, yalnızca kişisel-çıkar peşinde veya haz peşinde koşan ve elemden kaçınmaya çalışan bireylerin eylemlerinin toplamından ibaret olmadığını belirten McDougall'ın iktisadi analizine vurgu yaparak, McDougall'ın bakış açısından, mekanik iktisat anlayışının psikolojik öncüllerinin tamamen yetersiz kaldığını savunmaktadır. İnsan tabiatını McDougall'ın düşündüğü şekilde ele almak, kişisel-çıkar mekaniğini hükümsüz kılmaktadır, zira McDougall'ın çalışmalarını okuyan ve ulaştığı sonuçları kabul eden bir kişi, William S. Jevons, Irving Fisher ve Clark tarafından öne sürülen iktisat teorisi konusunda şüpheye düşebilmektedir.

Bu çerçevede Mitchell'e (1918: 161) göre, bilhassa rasyonalite varsayımı gerçek dışıdır. Zira Mitchell'e (1910b: 197-9) göre insan rasyonalitesi genellikle yerleşik bir rutinin mantıklı bir kabulüyle gösterilmektedir ve bu rutin de rasyonel bir niteliktedir; bu bakımdan McDougall insanların genellikle rasyonel olarak hareket etmediklerini ve büyük ölçüde mantıksızca hareket ettiklerini ileri sürerken haklıdır. Diğer yandan "hayatın bazı alanlarındaki alışkanlık ve rutinler daha az rasyonel olabilmektedir; örneğin tüketim kararları genellikle rasyonalite varsayımı temelinde analiz edilemez, zira hanehalkının tüketim kararları, aile hayatını çevreleyen diğer toplumsal normlardan, bilgi eksikliğinden, belli tüketim kararları ile aile refahı arasındaki ilişkinin net biçimde tanımlanamamış olmasından derinden etkilenmektedir. Ayrıca, alışkanlık ve rutinlerin daha rasyonel olduğu iş dünyasında bile, karar vericiler ideal olarak kusursuz para kazanıcılar değillerdir" (Mitchell, 1910b: 209-16).

Bu bağlamda, rasyonalite kavramının neoklasik iktisat tarafından sorgusuz sualsiz kabul edildiğini belirten Mitchell, Rutherford'un da (1994: 58-9) belirttiği üzere, iktisadi dünyada rasyonaliteye yer olmadığını iddia etmemekte, neoklasik iktisattaki rasyonel hesaplama varsayımının, iktisadi hayattaki rasyonalite unsurunu abarttığını savunmaktadır. Zira Mitchell'e göre, rasyonalite kavramı da insan ürünü olan diğer tüm kavramlar gibi toplumsal -dolayısıyla kurumsal- kökenlidir, yani rasyonalite toplumsal bağlamdan kopuk

olarak ele alınamaz; bu doğrultuda iktisadi rasyonalite insan tabiatının temel bir parçası değildir ancak maddi kurumların yükselişinin bir sonucudur. Zira maddi kavramlar insanı muhakeme kullanımı konusunda eğitmekte ve iktisadi hayatı rasyonalize etmektedir, dolayısıyla iktisadi hayatın rasyonel teorisinin temelinde paranın kullanımı yatmaktadır:

“Son derece iyi organize olmuş para ekonomisinde²³ pek çok faaliyet para kazanma ve harcama şeklini almaktadır ve tüm insanlar, değişen ölçülerde de olsa, düşüncelerini ve eylemlerini kısıtlayan böyle bir ortamda yaşamaktadır; bu ortam da, kendi davranış kurallarıyla birlikte tutarlı bir sistem yaratmaktadır ve faaliyetin yegâne güdüsü de, maddi kazanç sağlamak ve maddi kayıplardan sakınmaktır; kazanç elde etme içgüdüleri, para aşkı ve soğukkanlı hesaplama alışkanlığı dışında, sağlam içgüdülere, coşkulu duygulara, güçlü alışkanlıklara bu düşünce sisteminde yer yoktur. Kusursuz maddi rasyonalite de bu bireyin temel psikolojik karakteristiği olmak zorundadır. Bu anlayış ile hedonist anlayış arasındaki benzerlik dikkat çekicidir ve klasik iktisatçılar da, her ne sebeple olursa olsun, hedonist psikolojiyi açık veya zımnî olarak kabul etmiş ve iktisadi insanı bu terimler üzerinden ele almışlardır. Bu anlayışın temel özelliği, para ekonomisinin telkin ettiği rasyonel hesaplama tasarısında olduğu gibi, iktisadi faaliyeti esas olarak rasyonel hesaplama tasarısının yönlendirmesidir. Ancak bu anlayış, insan faaliyetinin yönlendirilmesi hususunda rasyonel hesaplama aşırı bir rol atfedilmesi gibi bir hataya yol açmaktadır ve iktisatçılar bu hatanın farkına vardıklarında insanları “hesap makinesi” gibi ele alma düşüncesizliğine daha az kapılacaklardır²⁴” (Mitchell, 1910b: 212-4).

Bu bakımdan insan rasyonalitesini sorgusuz sualsiz kabul etmek ve geleneksel hedonist psikolojiye bel bağlamak ve onu kullanmak iktisatçılar açısından oldukça tehlikeli ve mantıksızdır (Mitchell, 1910b: 216): “İnsanı sadece hedonist hesaplamalar üzerinden ele almak oldukça yapaydır, zira insan rasyonalitesinin kurumsal zeminini ve kısmi karakterini gözler önüne sermemektedir. İktisatçılar tarafından düşünülen insan, geçmiş yüzyılların mirası, sahip olduğu kalıtsal içgüdülerin, toplumsal kavramlarının ve alışkanlıklarının zenginliğiyle kıyaslandığında son derece dar ve kısıtlı kalmaktadır. İnsan rasyonalitesi, karakterini, içinde yetiştiği kurumlardan almaktadır” (Mitchell, 1910b: 210).

Bu bağlamda Mitchell neoklasik teorinin kurumsal faktörü gözden kaçırıp psikolojik temayülleri ve güdüleri araştırdığı için, büyük kısmının metafiziksel, test edilemez ve

²³ Mitchell'in analizinde para ekonomisi, genel olarak piyasa işlemlerine başvurulmasıyla, işletmelerin kâr güdüsüne yönetilmesiyle, gelişmiş para ve bankacılık kurumlarıyla, şirket finansıyla ve karmaşık ve yakından bağlantılı fiyat sistemiyle karakterize edilebilen bir ekonomidir (Rutherford, 2001: 177) ve para ekonomisinin üç temel kurumu, piyasa mübadelesi, kâr amacıyla yapılan üretim ve paradır (Sherman, 2001: 86).

²⁴ Mitchell'e (1924) göre, maddi kavramlar ve para ekonomisi kurumu, insan davranışını ve daha genel olarak modern kültürü biçimlendiren temel etmenlerdir. Bu maddi kavramlar ve kurumlar, uzun bir tarihsel süreçten sonucunda ortaya çıkan modern zaman ürünleridir (Akt: Milonakis & Fine, 2009: 183).

uygulamalı iktisatçılar, iktisat tarihçileri ve politika yapıcılar açısından kullanışsız olduğunu ileri sürmektedir (Rutherford, 1987: 68). Zira Mitchell'e (1925: 3-11) göre, nitel teori Newtoncu mekanik mantığını izlemektedir, nicel araştırma ise istatistiksel kavramlar üzerine inşa edilmiştir. Jevons tarafından kabul edilen hedonist hesaplamada, insanın haz ve elem olmak üzere iki hâkim güç tarafından yönetildiği varsayılmaktadır, tıpkı Newton'ın sisteminde gök cisimlerinin hareketlerinin kontrol edilmesi gibi, insan davranışı da aynı şekilde kontrol edilmektedir. Marshall'ın analizinde de mekanik bir bakış açısı benimsenmektedir. Diğer yandan iktisatta teori ile birlikte ortalama davranış hakkında geniş bir gözlem unsuru da söz konusudur ve istatistik ile ilgilenen nicel araştırma, bu gözlem unsurunun genişletilmesi ve sistematize edilmesi anlamına gelmektedir. Ancak pür teori Jevons ve Marshall tarafından geliştirilen türde bir teori olduğu müddetçe, nicel analiz, nitel analiz tarafından çerçevelenen sorulara yanıt üretemeyecektir. Bu çerçevede yapılması gereken, eski sorunların istatistiksel yöntemlere uygun hale getirilmesidir, zira istatistiksel veriler arttıkça ve istatistiksel yöntemler geliştikçe, iktisatçılar nicel analizi daha fazla kullanmaya başlamıştır ve bu teknik gereklik de iktisat teorisinde radikal değişikliklere yol açma, bilhassa insan davranışını daha objektif bir şekilde ele alma ve kurumların önemini vurgulama ve deneysel tekniklerin gelişimini teşvik etme vaadinde bulunmaktadır.

Dolayısıyla Rutherford'un da (1994: 12-3) belirttiği üzere, Mitchell'e göre nitel analizin yol açtığı bu sorunların üstesinden gelmenin ve iktisadi fenomenin karmaşıklığını tüm hatlarıyla idrak edebilmenin yolu gözlemden geçmektedir ve gözlemin buradaki rolü, genel kavramsal çerçeve dâhilinde açıklanması gereken süreç veya fenomenleri detaylıca inceleyerek ve empirik verilerle geçerli hipotezler arasında yakın bir bağlantı kurulmasını sağlamak amacıyla mevcut teorileri kullanarak yeni bilgiler elde edilmesini sağlamaktır²⁵. Mitchell'in kurumcu iktisat bünyesindeki ayırt edici hususiyeti de buradan ileri gelmektedir: Mitchell'in kurumcu iktisadı, Boulding'in de (1957: 7) vurguladığı üzere, sadece kurumların tasviri ve idrakiyle sınırlı değildir, Mitchell aynı zamanda çok büyük miktarda istatistiksel veri derlemiş ve zaman serilerinin sınıfsal analizini sunmuştur. Zira Mitchell'e (1918: 183) göre iktisat teorisinin, insan davranışını daha iyi idrak edebilmek amacıyla empirik temellerle güçlendirilmesi yani daha fazla empirik ve nicel çalışma yapılması gerekmektedir, bu doğrultuda davranışı irdelemek amacıyla iktisatçıların benimsemesi gereken yöntem nicel yöntemdir:

"Eğer iktisat insan davranışının veçhelerini ele alan bir bilimse, nicel iktisatçıların düşünce yapısına uygun olacaktır, ancak yalnızca nicel iktisatçıların çalışma alanı olmak zorunda değildir. Dolayısıyla iktisat bir

²⁵ Bu bakımdan Mitchell teorisinin olgularla uyumlu olması gerektiğini savunmaktadır, Mitchell'e (1918: 150) göre, açıklayıcı hipotezler ile olgular arasında hiçbir şey yer almaz, yani bir teorisinin olgularla sınanmadan bertaraf edilmesinin mantıksal bir kriteri bulunmamaktadır. Mitchell (1928: 413-5) bilimsel yöntemin, işleyen hipotezler ile gözlemlenen süreçler arasındaki ilişkilerin gözlemlenmesi ve test edilmesinden oluştuğunu ileri sürmektedir. Mitchell'e (1918: 179) göre, bilimin değerini "esas olarak pratik işe yararlığı bakımından değerlendirirken, açıklamalarımızın ne olduğu ile taslaklarımızın ne olması gerektiği arasında kesin bir ayrım yapmalıyız."

objektif davranış irdelemesi oldukça, teori ile pratik meseleler arasındaki açık da daralacaktır (...). Bu nedenle nitel analiz ile nicel analiz birbirine karşıt değildir ve bunlardan birisinin baskın analiz yöntemi olması gerekmemektedir; bunun yerine ele alınan konuya bağlı olarak vurgular değişse de, hem nitel hem de nicel analiz birlikte kullanılmaktadır" (Mitchell, 1925: 1-6).

Bu bakımdan Mitchell'in analizinde empirik çalışmaların rolü hem mevcut teorilerin hem de diğer iktisatçıların sınıanmasına imkân tanınması ve böylelikle teori ile pratik arasındaki makası daraltmasıdır²⁶. Zira Mitchell'e (1944: 216-8) göre iktisadi istatistiklerin kapsamı genişledikçe, daha iyi gözlem yapma ve bunlardan sonuçlar elde etme araçları geliştikçe bu yönde bir ilerleme yaşanacaktır, böylelikle iktisatçılar, diğerlerinin çalışmalarını ve vardıkları sonuçları daha etkin bir şekilde kontrol edebileceklerdir. Bu bakımdan "insan davranışına ilişkin güncel gözlemler iktisat teorisinin bir parçasıdır ve iktisat teorisi istatistiksel ve tarihsel araçların yardımı olmadan yerine getirilemez" (Mitchell, 1917: 115-6).

Kısacası Mitchell neoklasik iktisadın basit ve gerçek-dışı varsayımlardan hareket ettiği ileri sürerek, iktisadi analizin kurumsal temelde inşa edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Zira hem insan hem de insan ürünü olan kavram ve teoriler toplumsal ve dolayısıyla kurumsal kökenlidir, bu nedenler insan davranışı ve iktisadi faaliyet toplumsal ve kurumsal bağlamdan kopuk bir şekilde ele alınamaz. İnsan davranışını daha bütünlük bir şekilde ele almak için de psikoloji, antropoloji, sosyoloji ve tarih gibi diğer disiplinlerin yanı sıra, nicel yöntemlerden de yararlanılmalıdır. Ancak kurumların, tarihsel unsurların ve

²⁶ Bununla birlikte, Mitchell empirik ve istatistiksel verileri yoğun biçimde kullanıp, "teorik" meselelere yeterince önem vermediği gerekçesiyle eleştiriye uğramıştır (bkz. Koopsman, 1947; Friedman, 1950). Ancak Mitchell'in empirik veri ve gözlemleri, teoriyle bütünlük bir şekilde ele aldığı söylenebilir. Berle'ye (1953: 169-70) göre de, Smith, Ricardo, Mill, Marshall ve Michael Taussig'in çalışmalarıyla iktisat alanında büyük bir kapı aralanmış, ancak tanımlanabilen iktisadi faktörleri soyutlama, fenomenlerin analitik tanımlarını yapma, kesin ölçüm ve gözlem yöntemlerini geliştirme, fenomenler arasındaki sebep-sonuç ilişkilerini doğrulama ya da en azından bu ilişkilerin olabilirliğini gösterme vazifesi Mitchell'e düşmüştür. Bu bakımdan Eşi Lucy Sprague Mitchell'in belirttiği üzere Mitchell "esasinda daima bir teorisendi, ancak (...) teorisinin, 'sözde öncüller' üzerine değil, gözlemlenen ve kaydedilen insan davranışının analitik incelemesi üzerine inşa edilmesi gerektiğine inanan bir teorisendi" (Akt: Sherman, 2001: 88). Sherman'a (2001: 85) göre ise, pek çok neoklasik iktisadının Mitchell'in bir teori ortaya koymadığını düşünmesinin sebebi, Mitchell'in teorisinin neoklasik bir teori, dolayısıyla bir "teori" olmamasıdır; zira doğruluğu kanıtlanmamış psikolojik aksiyonlardan türetilen neoklasik teoriler ebedi olarak doğru yasalar cinsinden ifade edilirken, Mitchell evrimci bir teori sunmuş ve teorisini empirik araştırmalardan elde edilen tümevarımsal genellemeler üzerine inşa etmiştir. Aynı şekilde Schumpeter'e (1950: 144-5) göre de, Mitchell "kavramsal alet" olarak ifade edilebilecek "teori"ye asla karşı çıkmamıştır. Mitchell'in karşı çıktığı şey, (neo)klasik literatürde kullanılan kavramsal alet ve taslaklardır. Bu doğrultuda Mitchell iktisadın kapsamını, en iyi şekilde İktisat Sosyolojisi -toplumsal kurumların veya yaygın toplumsal alışkanlıkların analizi- olarak tanımlanabilecek şekilde genişletmeyi amaçlamıştır. Mitchell'e göre iktisadi süreç teorisi bir teori olarak kalmalıdır, ancak fiili davranış ve motivasyonun detaylı gözleminden elde edilen sonuçlara dayanan bir teori olmak zorundadır. Bu doğrultuda Mitchell'in yönetiminin, yalnızca gelişmiş bir teorik sistemin uygulanması veya test edilmesi olmadığını ileri süren diğer çalışmalar için bkz. Vining, 1949, Hirsch, 1976.

kültürün insan faaliyetlerini ve davranışını şekillendirme konusundaki rolünü vurgulayan Mitchell'in, Rutherford'un da (1987: 65) belirttiği gibi, bireyci bakış açısının terk edilmesi gerektiğini savunmadığı not edilmelidir, Mitchell'e göre bireyler temel amaçlarının ve kavramlarının pek çoğunu, onları çevreleyen toplumsal sistemden almaktadır. Üstelik kurumlar bireylerin eylemleri üzerinde genellikle kuralcı bir otoriteye sahiptir, dolayısıyla toplumsal sistem düşüncenin ve eylemin standartlaşmasına yol açmakta ve bireysel eylemi genel kalıplara sokmaktadır. Diğer yandan, bireylerin de bu düşünce sistemlerini ve kurumları inşa etme ve değiştirme gücüne muktedir oldukları da hesaba katılmakta ve toplumsal yapı (veya diğer bir ifadeyle kurumlar) ile birey arasında çift-yönlü bir ilişki tahsis edilmektedir.

5. Sonuç

Kurumcu iktisat, insan davranışının ve iktisadi faaliyetin oluşumunda ve şekillenmesinde toplumsal ve kültürel unsurların son derece önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu doğrultuda, aile, ticari şirketler veya firmalar, sendikalar, dernekler, meslek odaları, merkez bankaları, kiliseler, gelenekler, alışkanlıklar, inançlar, toplumsal kurallar ve devlet gibi yapıları "kurum" olarak nitelendirerek, iktisadi analiz esnasında bu kurumsal yapının hesaba katılması gerektiğinin altını çizmektedir.

Bununla birlikte, kurumun bu şekilde tanımlanması, iktisadi davranışın modellenmesi konusunda da önemli çıkarımlara sahiptir. Bireyin son derece pasif bir şekilde ele alındığı ve mevcut iktisadi yapıyı değiştirme gücü bulunmadığı neoklasik teoriye karşın, kurumcu iktisat yaklaşımında bireyler kurumlardan etkilenmekte, ancak diğer yandan da, kurumlar tarafından oluşturulan davranış kurallarının yerleşmesi sürecinde de aktif bir rol oynamaktadırlar.

Bu husus Commons ve Mitchell gibi kurumcu iktisatçıların çalışmalarında da göze çarpmaktadır. Örneğin, iktisadi ve toplumsal süreçleri, insan kurumlarının tarihsel gelişiminin irdelenmesi aracılığıyla açıklamayı arzulayan Commons, neoklasik iktisat ile kurumcu iktisat arasında bir devamlılık bulunduğu ön-kabulünden hareketle, iktisat literatüründe göz ardı edilen kolektif eyleme vurgu yaparak, iktisada katkı sağlamayı veya iktisadın kapsamını genişletmeyi amaçlamaktadır. Neoklasik iktisat bağlamında sadece mübadelenin ele alınıp, "mübadele ilişkileri"nin göz ardı edildiğini belirten Commons, bu atomistik ve mekanik bakış açısını reddederek, evrimci bir anlayış benimsemiş ve bireyler arasındaki karşılıklı ilişkilerin ve kolektif eylemin belirleyici olduğunu ileri sürmüştür. Bu nedenle Commons, bütün kültürel, sosyolojik, psikolojik ve hukuki unsurları göz ardı eden neoklasik teorinin aksine, iktisadi süreçlerin idrak edilebilmesi için, diğer sosyal ve kültürel etkilerin de hesaba katılması ve psikoloji, sosyoloji, antropoloji ve hukuk gibi disiplinlerin de iktisat ile bağdaştırılması gerektiğini savunmaktadır.

Bu doğrultuda, iktisadi faaliyetin düzgün bir şekilde işleyebilmesini sağlayan aile, ticari şirketler veya firmalar, sendikalar, dernekler, meslek odaları, merkez bankaları, gelenekler, toplumsal kurallar ve devlet gibi işleyiş kurallarını veya "organizasyon"ları veya "varlığını sürdüren müessese"leri kurum olarak nitelendiren Commons'a göre, bireyler,

toplumdan yalıtılmış bir şekilde ve doğa kanunları tarafından değil, içinde buldukları kültür tarafından biçimlendirilmektedir. Bu çerçevede Commons'a göre insan davranışları ve iktisadi faaliyet de alışkanlıklar, inançlar, gelenekler, toplumsal kurallar ve özellikle yasa ve sözleşmeler gibi kurumsal yapılar tarafından belirlenmekte ve koşullandırılmaktadır; diğer bir ifadeyle insanlar geleneklerin, rutinlerin, iradenin, arzunun, inançların ve düşünce alışkanlıklarının bir ürünüdür. Dolayısıyla iktisat teorisinin hakiki birimi artık birey değil; alıcı ve satıcının, işçi ve işverenin, patron ve çalışanın, borç veren ve borç alanın, üst ve astın gerçekleştirdiği pek çok işlemde yer alan bireylerin oluşturduğu varlığını sürdüren bir müessesedir ve iktisat teorisi açısından toplumdaki her birey, bu varlığını sürdüren müesseselerin bir üyesi, katılımcısı ve yurttaşdır. Bu bakımdan bireysel hayat toplumsal bir hayattır; yani Commons'ın analizinde bireyler, toplumdan yalıtılmış bireyler değil, toplumsallaşma süreci vasıtasıyla, önceki tarihsel kolektif eylemlerden miras kalan alışkanlıkları, gelenekleri ve işleyiş kurallarını öğrenen "kurumsallaşmış zihinler"dir.

Benzer şekilde, kurumcu iktisat ile (neo)klasik iktisat arasında müşterek hususlar bulunduğunu kabul edene Mitchell de neoklasik teorisinin, basit varsayımlarla çıkarsamalar yaptığı ve kurumsal unsurları göz ardı eden bu muhakeme şeklinin, iktisadi dünyanın karmaşık yapısını açıklayamadığını ileri sürmektedir. Zira Mitchell'e göre fiili iktisadi insan nöromusküler sisteme, alışkanlıklara, duygulara, bir bilince, kültüre, aileye, politik temayüle, dünya görüşüne, soya ve sorumluluklara sahiptir. Bu bağlamda, insan davranışı, kurumsal bir üründür ve insan davranışlarının belirlenmesinde ve etkilenmesinde kurumlara bu şekilde önemli bir rol atfedilmesi, insan doğası veya en azından güdü, amaç ve tercih gibi psikolojik olarak veri kavramların reddedilmesi anlamına gelmektedir.

Diğer bir ifadeyle, iktisadi olayların ve dürtülerin temel belirleyicisi olan rasyonel faydacılık anlayışının yerine davranışsal ve sosyal psikolojinin geçmesi gerektiğini savunan Mitchell'e göre, iktisat somut ve gerçekçi bir zemin üzerine inşa edilmeli ve kurumsal alışkanlık ve ilişkiler ele alınmalıdır, ancak bu ilişkiler sabit ve değişmez olarak değil, sürekli değişen bir şekilde analiz edilmelidir. Bu nedenle, iktisat, sadece kurumsal olmamalı, aynı zamanda, dinamik ve evrimci bir bilim de olmalıdır. Diğer yandan iktisat, insan davranışlarını inceleyen bilim dallarından sadece birisi olduğundan, psikoloji, antropoloji, sosyoloji ve tarih gibi farklı sosyal bilimlerle ilişkisi göz önünde bulundurulmalı ve bu disiplinler arasında bir işbirliği sağlanmalıdır.

Kaynaklar

- Arestis, P. (1996), "Post-Keynesian Economics: Towards Coherence", *Cambridge Journal of Economics*, 20(1), 111-35.
- Arvanitidis, P. (2004), "The Diverse Traditions of Institutional Economics: Conceptual and Methodological Underpinnings", *University of Thessaly Discussion Paper Series*, 10(12), 317-50.
- Atkinson, G. (1998), "An Evolutionary Theory of the Development of Property and the State", in: W.J. Samuels (ed.), *The Founding of Institutional Economics: The Leisure Class and Sovereignty*, London and New York: Routledge, 33-46.

- Bazzoli, L. (2000), "Institutional Economics and the Specificity of Social Evolution: About the Contribution of J.R. Commons", in: M. Perlman & F. Louca (eds.), *Is Economics an Evolutionary Science?*, Cheltenham: Edward Elgar, 64-82.
- Berle Jr., A.A. (1953), "Wesley Clair Mitchell: The Economic Scientist", *Journal of the American Statistical Association*, 48(262), 169-75.
- Boulding, K.E. (1957), "A New Look at Institutionalism", *American Economic Review*, 47(2), 1-12.
- Chasse, J.D. (1991), "John R. Commons and John Maynard Keynes: Two Philosophies of Action", *Journal of Economic Issues*, 25(2), 441-8.
- Chavance, B. (2012), "John Commons's Organizational Theory of Institutions: A Discussion", *Journal of Institutional Economics*, 8(1), 27-47.
- Commons, J.R. (1950), *Economics of Collective Action*, Madison: University of Wisconsin Press.
- Commons, J.R. (1931), "Institutional Economics", *The American Economic Review*, 21(4), 648-57.
- Commons, J.R. (1936), "Institutional Economics", *The American Economic Review*, 26(1), 237-49.
- Commons, J.R. (1934), *Institutional Economics-Its Place in Political Economy*, New York: Macmillan.
- Commons, J.R. (1991), "John R. Commons on the Family", *Population and Development Review*, 17(3), 525-30.
- Commons, J.R. (1996a), "Law and Economics", in: M. Rutherford & W.J. Samuels (eds.), *John R. Commons: Selected Essays, Volume Two*, London and New York: Routledge, 327-36.
- Commons, J.R. (1996b), "The Place of Economics in Social Philosophy", in: M. Rutherford & W.J. Samuels (eds.), *John R. Commons: Selected Essays, Volume Two*, London and New York: Routledge, 456-66.
- Commons, J.R. (1996c), "The Problem of Correlating Law, Economics and Ethics", in: M. Rutherford & W.J. Samuels (eds.), *John R. Commons: Selected Essays, Volume Two*, London and New York: Routledge, 437-55.
- Davidson, P. (1994), *Post Keynesian Macroeconomic Theory*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Dequech, D. (2015), "Old and New Institutional in Economics", in: J.D. Wright (ed.), *International Encyclopedia of the Social&Behavioral Sciences, Volume 17*, Second Edition, Amsterdam: Elsevier, 190-5.
- Friedman, M. (1950), "Wesley C. Mitchell as an Economic Theorist", *Journal of Political Economy*, 58(6), 465-93.
- Gönçe, R. (1998), "The Identity and Significance of Commons's A Sociological View of Sovereignty", in: W.J. Samuels (ed.), *The Founding of Institutional Economics: The Leisure Class and Sovereignty*, London and New York: Routledge, 76-96.
- Hayek, F.A. (1937), "Economics and Knowledge", *Economica, New Series*, 33(54), 33-54.
- Hayek, F.A. (1945), "The Use of Knowledge in Society", *American Economic Review*, 35(4), 519-30.
- Hirsch, A. (1976), "The a posteriori Method and the Creation of New Theory", *History of Political Economy*, 8, 195-206.
- Hodgson, G.M. (2006), *Institutional Economics, the Individual Actor and Institutional Change*, <<http://c-faculty.chuo-u.ac.jp/~aruka/Nonlinear/hodgson.pdf>>, 04.05.2017.

- Hodgson, G.M. (1998a), "Institutions and the Viability of Macroeconomics: Some Perspectives on the Transformation Process in Post-Communist Economies", *Journal of Institutional Innovation, Development and Transition*, (2), 5-18.
- Hodgson, G.M. (2002), "Introduction", in: G.M. Hodgson (ed.), *A Modern Reader in Institutional and Evolutionary Economics*, Cheltenham: Edward Elgar, xiii-xxix.
- Hodgson, G.M. (2003), "John R. Commons and the Foundations of Institutional Economics", *Journal of Economic Issues*, 37(3), 547-76.
- Hodgson, G.M. (1998b), "The Approach of Institutional Economics", *Journal of Economic Literature*, 36(1), 166-92.
- Hodgson, G.M. (2000), "What is the Essence of Institutional Economics?", *Journal of Economic Issues*, 34(2), 317-29.
- Kahneman, D. & A. Tversky (1979), "Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk", *Econometrica*, 49(2), 263-91.
- Kapp, K.W. (1976), "The Nature and Significance of Institutional Economics", *Kyklos*, 29(2), 209-32.
- Kaufman, B.E. (2007), "The Institutional Economics of John R. Commons: Complement and Substitute for Neoclassical Economic Theory", *Socio-Economic Review*, 5(1), 3-45.
- Kırmızıaltın, E. (2017), *İktisat ve Rasyonalite: K. Marx, W.S. Jevons ve T.B. Veblen'de Rasyonalite, İnsan, Teori*, Ankara: Heretik Basın Yayın.
- Klein, P.A. (1993), "The Institutionalist Challenge: Beyond Dissent", in: M.R. Tool (ed.), *Institutional Economics: Theory, Method, Policy*, Boston: Kluwer Academic Publishers, 13-47.
- Lee, C. & P. Lloyd (2016), "A Review of the Recent Literature on the Institutional Economics Analysis of the Long-Run Performance of Nations", *ISEAS Economics Working Paper*, 2016-1.
- Medema, S.G. (1998), "Commons, Sovereignty, and the Legal Basis of the Economic System", in: W.J. Samuels (ed.), *The Founding of Institutional Economics: The Leisure Class and Sovereignty*, London and New York: Routledge, 97-114.
- Menger, C. (1871/1981), *Principles of Economics*, çev. J. Dingwall & B. F. Hoselitz, New York: New York University Press.
- Miller, E.S. (1998), "Veblen and Commons and the Concept of Community", in: W.J. Samuels (ed.), *The Founding of Institutional Economics: The Leisure Class and Sovereignty*, London and New York: Routledge, 14-29.
- Milonakis, D. & B. Fine (2009), *From Political Economy to Economics: Method, the Social and the Historical in the Evolution of Economic Theory*, London and New York: Routledge.
- Mitchell, W.C. (1918), "Bentham's Felicific Calculus", *Political Science Quarterly*, 33(2), 161-83.
- Mitchell, W.C. (1935), "Commons on Institutional Economics", *The American Economic Review*, 25(4), 635-52.
- Mitchell, W.C. (1944), "Facts and Values in Economics", *The Journal of Philosophy*, 41(8), 212-9.
- Mitchell, W.C. (1914), "Human Behavior and Economics: A Survey of Recent Literature", *The Quarterly Journal of Economics*, 29(1), 1-47.
- Mitchell, W.C. (1910a), "The Rationality of Economic Activity I", *Journal of Political Economy*, 18(2), 97-113.

- Mitchell, W.C. (1910b), "The Rationality of Economic Activity II", *Journal of Political Economy*, 18(3), 197-216.
- Mitchell, W.C. (1925), "Quantitative Analysis in Economic Theory", *The American Economic Review*, 15(1), 1-12.
- Mitchell, W.C. (1917), "Wieser's Theory of Social Economics", *Political Science Quarterly*, 32(1), 95-118.
- Rutherford, M. (2001), "Institutional Economics: Then and Now", *The Journal of Economic Perspectives*, 15(3), 173-94.
- Rutherford, M. (1994), *Institutions in Economics: The Old and the New Institutionalism*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Rutherford, M. (2011), "The Evolution of Institutional Economics (Söyleşi)", *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(1), 211-8.
- Rutherford, M. (1987), "Wesley Mitchell: Institutions and Quantitative Methods", *Eastern Economic Journal*, 13(1), 63-73.
- Samuels, W.J. (1990), "The Old versus the New Institutionalism", *Review of Political Economy*, 2(1), 83-6.
- Schumpeter, J.A. (1950), "Wesley Clair Mitchell (1874-1948)", *The Quarterly Journal of Economics*, 64(1), 139-55.
- Sherman, H. (2001), "The Business Cycle Theory of Wesley Mitchell", *Journal of Economic Issues*, 35(1), 85-97.
- Staniek, Z. (2010), "Diversification of Institutional Economics", *Warsaw Forum of Economic Sociology*, 1(1), 89-116.
- Tversky, A. & D. Kahneman (1974), "Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases", *Science, New Series*, 185(4157), 1124-31.
- Vanberg, V.J. (1989), "Carl Menger's Evolutionary and John R. Commons' Collective Action Approach to Institutions: A Comparison", *Review of Political Economy*, 1(3), 334-60.
- Van de Ven, A.H. (1993), "The Institutional Theory of John R. Commons: A Review and Commentary", *The Academy of Management Review*, 18(1), 139-52.
- Veblen, T.B. (1899/2015), *Aylak Sınıfın Teorisi: Kurumların İktisadi İncelemesi*, çev. E. Kırmızıaltın & H. Bilir, Ankara: Heretik Basın Yayın.
- Veblen, T.B. (1909), "Fisher's Rate of Interest", *Political Science Quarterly*, 24, 296-303.
- Veblen, T.B. (1898a), "The Instinct of Workmanship and the Irsomeness of Labour", *American Journal of Sociology*, 4(2), 187-201.
- Veblen, T.B. (1898b), "Why is Economics not an Evolutionary Science?", *The Quarterly Journal of Economics*, 12(4), 373-97.
- Vining, R. (1949), "Methodological Issues in Quantitative Economics", *Review of Economics and Statistics*, 31, 77-86.
- Wilber, C.K. & R.S. Harrison (1978), "The Methodological Basis of Institutional Economics: Pattern Model, Storytelling and Holism", *Journal of Economic Issues*, 12(1), 61-89.
- Wolff, R.D. & S.A. Resnick (1987), *Economics: Marxian versus neoclassical*. London: The Johns Hopkins University Press.
- Yonay, Y.P. (1998), *The Struggle Over the Soul of Economics: Institutional and Neoclassical Economics in America Between the Wars*, Princeton: Princeton University Press.